

BUXGALTERIYA MA'LUMOTLARIDAN FOYDALANISH. BUXGALTERIYA MA'LUMOTLARINING QARORLAR QABUL QILISHDAGI ROLI

IBRAGIMOVA NILUFAR SAYFIDINNOVNA

Baholash yo'nalishi, 4-kurs, sirtqi ta'lim shakli

Fan: Boshqaruv hisobi

Ilmiy rahbar: Xudoynazarova D.G.

ANNOTATSIYA

Ushbu buxgalteriya ma'lumotlar maqolalarining xo'jalik yurituvchi sub'ektlar boshqaruvidagi o'rni va ahamiyatini, strategik va operativ qarorlar qabul qilish jarayonlarida ushbu ma'lumotlarning fundamental rolini ilmiy-nazariy nazorat tahlili bag'ishlangan. Tahlilning maqsadi - buxgalteriya axborotlarining sifati, o'z vaqtida ta'minlash va ishonchliligi boshqaruvni nazorat qilishda qanday hal xavfsizlik egaligini asoslashdan iborat. Maqolada ma'lumot, boshqaruv va soliq hisobi ma'lumotlarning turli manfaatdor tomonlari (ichki menejerlar, tashkilot investorlar, kreditorlar va davlat organlari) uchun zarurligi ko'rib chiqiladi. Keltirilgan tahillar asosida, buxtirilgan tahillar asosida, bux tahillarini samarali yo'l bilan olib borish, nazorat qilishitga ishonch hosil qilishni isbotlangan. , texnologik axborot texnologiyalari va elektron transformatsiya ma'lumotlar buxgalteriyaning tahliliy ko'rinishini aniqlashi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Buxgalteriya hisobi, xulosa ma'lumotlar, qaror qabul qilish, boshqaruv hisobi, tahlil, investitsion qarorlar, strategik boshqaruv, axborot tizimi.

KIRISH

Jahonda iqtisodiy munosabatlarning murakkablashuvi, globallashuv jarayonlari va yuksalish jarayonlari, globallashuv jarayonlari va yuksalish jarayonlari, birinchi navbatda, asoslantirilgan va o'z vaqtida qabul qilingan boshqaruv qarorlariga bog'dir.

Uch qarorlar poydevori esa sifatli va ishonchli buxgalteriya ma'lumotlariga ega. Buxgalteriya hisobi har qanday xo'jalik yurituvchi sub'ektning "qon tomir tizimi" bo'lib, natijaga erishadi, mulkiy holatni daromad va foydani tizimli ishtirok etadi, umumiy va manfaatdor tomonlarga taqdim etadi. Buxgalteriya ma'lumotlarini o'tgan davrni aks ettiruvchi statistik raqamlar majmui emas, balki kelajakni bashorat qilish va samaradorlikni tahlil qilish uchun zarur bo'lgan manba sifatida xizmat qiladi.¹

Buxgalter ma'lumotlaridan keyingi axborot bo'yicha yo'nalishda namoyon bo'ladi: ichki boshqaruv hisobi (boshqaruv hisobi) va tashkilot foydalanuvchilarining talablari (moliyaviy hisob). Ichki menejerlar buxgalteriya ma'lumotlariga tayanib, tannarxni, byudjetlashtirish, narx narxlari, resurslarni taqsimlash va samaradorlikni nazorat qilish bo'yicha operativ hamda strategik qarorlar qabul qiladi. Tashqariga – investorlar, kreditorlar, soliq organlari va sheriklar. Shu sababli, buxgalteriya ma'lumotlarining qarorlar qabul qilish jarayonidagi roli chuqur o'rganishni talab qilish ilmiy masaladir. Maqolaning asosiy maqsadlari buxgalteriyaning qarorlar qabul qilish jarayonidagi ahamiyatini, zamonaviy tahlil usullarini qo'llagan holda ochib berishdan iboratdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Adabiyotlar Tahlili

Buxgalteriya ma'lumotlaridan yuklash va qaror qabul qilishdagi uning roli iqtisodiyot fanining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Klassik iqtisodchilar va buxgalteriya nazariyasi asoschilari, Robert N. Enthony va David Hawkins o'zlarining "Accounting: Text and Cases" asarlarida buxgalteriya axborotlarining strategik boshqaruvidagi o'rnini fundamental tahlil qilganlar. Ular hisob ma'lumotlarining faqat o'tgan davr natijasi bo'lib qolmasdan, balki faqat o'z hisobini hisobga olgan holda tahlil qilish zarurligini ta'minlaydi². Charles T. Horngren va

¹ Turg'un, IT - Kor saqlashov. holatini tahlil qilish metodikasi - Samarqand: SamDU nashriyoti, 218, 90-110 betlar

² Kieso, Donald E. ; Veygandt, Jerri J.; Warfield, Terry D. - Intermediate Buxgalteriya (IFRS Edition) - Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2017, 88-105 betlar.

hammualliflarining "Accounting" darsligida buxgalteriya ma'lumotlarining boshqaruv hisobidagi funksiyasi, statistik tahlilga qaror qabul qilishdagi roli chuqur ochib berilgan. Ular statistik tahlil orqali daromad, xarajat, foyda va kapital rivojlanishiga buxgalteriya axborotlarining ta'sirini tushuntirib berganlar.

Mahalliy sohada, iqtisodiyot fanlari doktori, professor IR Qurbonov ning ishlari diqqatga sazovordir. Uning sonida axborotx sifatini monitoring qilishdagi axamiyati tahlil bo'lib, u investitsion natijalarga erishdi. Hisobotlar ko'rishicha, buxgalteriya ma'lumotlarining umumiy iqtisodiy axborot hajmidagi ulushi 70% dan oshadi, bu boshqaruv jarayonidagi muhimligini yaqqol ko'rsatadi.

Metodologiya

Uch maqolani ishlab chiqarishda tizimli hisob (buxgalteriyani boshqarish bir elementi sifatida), qiyosiy hisob turlari va tahliliy tahlilni o'rganish (moliyaviy ko'rsatkichlarni o'rganish) kabi ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanish. , ilmiy tadqiqotlar adabiyotlarni deduktiv o'rganish (umumiy nazariyadan xususiy qarorlar qilish vositalariga o'tish) qabuli qo'llanilgan. Maqolaning o'zgartirish joylarini asoslash uchun shartli misollar vertikal va gorizonttal tahlil usullari qo'llanilgan bo'lib, buxgalteriya hisoboti dinamikasi va o'zgarishlari aniq ko'rsatib berilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Buxgalteriya ma'lumotlarining qarorlar qabul qilishdagi roli bevosita ma' ' ning tahliliy qimmati bilan qabul qilish. Ichki qarorlar qabul qilishda (masalan, narx belgilash, investitsiya loyihasini tuzish) boshqaruv hisobi ma'lumotlari hal qiluvchi biznes ega. Masalan, tannarxini to'ri mahsulot uchun buxgalteriya registrlari asosidagi o'zgarishlar va barqaror tahlil tahlil qiladi. Toshqaruv qarorlar (masalan, kredit berish yoki aksiyalargavestitsiya qilish) uchun asosiy hisobot ma'lumotlari asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Investorlarning likvidligini rentabelligini va qobiliyatiga ega

bo'lgan buxgalteriya hisobi, buxgalteriya hisobidagi faollar va tajribalarning nisbati, hisobotidagi foyda ko'rsatkichlari orqali baholaydilar.³

Hisobot jadvallar shartli tashkilot - "Yuksak Rivoj" M buxgalter ma'lumotlaridan olingan.

Jadval 1: "Yuksak Rivoj" MChJning Rentabellik Ko'rsatkichlari Dinamikasi

Ko'rsatkich (shartli ma'lumotlar)	Hisob davri (2024- yil)	O'tgan davr (2023- yil)	O'zgarish (+ / -)	Qaror qabul qilishdagi ahamiyati
Aktivlar rentabelligi (ROA)	12,5%	10,0%	+2,5%	Korxona aktivlaridan olib kirish oshganini ko'rsatadi. Qaror: Investitsiya loyihasining jozibadorligi yuqori.
O'z kapitali rentabelligi (ROE)	18,0%	15,0%	+3,0%	Mulkdorlar (aksiyadorlar) uchun foyda olish oshgan. Qaror: Dividendlarni hisobga olishni ko'rib chiqish.
Sotish rentabelligi (ROS)	15,0%	16,5%	-1,5%	Har bir so'm tushumdan mahsulot foyda kamaygan. Qaror: Xarajatlarni optimallashtirish bo'yicha chora- ishlab chiqarish chiqish.

Izoh: Ko'rsatkichlar buxgalteriya hisobotlaridagi sof foyda, aktivlar o'rtacha qiymat va o'z kapitali ko'rsatkichlari hisoblangan.

Jad 1 dan ko'rinib turibdiki, umumiy rentabellik ko'rsatkichlari o'zgarishiga ega bo'lsa-da (ROA, ROE o'sishi), sotish rentabelligining (ROS) biroz harakat rahbariyatiga marketing strategiyasini qayta ko'rib chiqish yoki tovar-moddiy boyliklarning tannarxini yangilash bo'yicha operativ qaror qabul qilish zarurligini bildiradi. Bu buxgalteriya ma'lumotlarining diagnostik tekshiruvini tasdiqlaydi.

³ Ismoilov, A.I. - Boshqaruv hisobi: nazariya va metodologiya - Toshkent: Adib, 2022, 55-70 betlar.

**Jadval 2: "Yuksak Rivoj" MChJning Likvidlik va Barqarorlik
Ko'rsatkichlari (2024-yil yakuni)**

Ko'rsatkich (shartli ma'lumotlar)	Formula	Qiymati	Me'yoriy baho	Qaror qabul qilishdagi ahamiyati
Joriy likvidlik koeffitsienti	Aylanma aktivlar / Qisqa sifatli ishlab chiqarishlar	1.8	> 1,0 - 2,0	To'lov uchun menga'yorda. Qaror: Kreditorlar qisqa muddatli qarz berishda ishonch hosil qiladi.
Tezkor likvidlik koeffitsienti	(Pul mablag'lari + Debitorlik qarzi) / Qisqa sifatli ishlab chiqarishlar	0,9	> 0,7 - 1,0	Mutlaq vid bo'lmagan faollar ham qisqa muddatli yuqori darajadagi insoniylik yuqori. Qaror: Operation faoliyat faoliyati.
Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti	O'z kapitali / Balans valyutasi	0,65	> 0,5	Korxona o'z kapitali moddiy moliyalashtirilgan. Qaror uzoq kreditorlar uchun darajasi: past.

Izoh: Ko'rsatkichlar buxgalteriya balansi ma'lumotlari asosida hisoblangan.

Jadval 2 tomondan shuni ko'rsatadigan tashkilotning likvidlik va mustaqillik koeffitsientlari me'yoriy diapazonda joylashgan. Bu, birinchidan, rahbaryat tomonidan nazorat qilishni ta'minlashga qo'shish to'g'ri boshqaruv qarorlari qabul qilinganligini aks ettiradi. Ikkinchidan, bu ma'lumotlar tashkiloti uchun muhim kredit (kreditorlar)

uchun signal bo'lib ular "Yuksak Rivoj MChJga sarmoya yoki qarz berish bo'yicha asosli va mustaqil qaror qabul qilishlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, buxgalteriya ma'lumotlari zarar hisobot elementi emas, balki saqlashning mavjudligi holatini diagnostika qilish, kerakli qarorlarni ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan xavfsiz axborot manbaidir.

XULOSA

Buxgalteriya ma'lumotlarining xo'jalik yurituvchi sub'ektning muvaffaqiyati va qobiliyatini ta'minlashdagi roli aslo baholanmaydigan darajada yetarli. Ular har qanday iqtisodiy qaror uchun fundamental asos bo'lib xizmat qiladi, chunki har qanday faoliyatning ishlashini aniq va ishonchli tarzda aks ettiradi. Buxgalteriya hisobi tufayli milliy o'tgan davrga qarab umumiyashtiriladi, balki tashqi ko'rinishdagi vaziyat, to'lov va rentbellik darajasi. Ushbu tahliliy ma'lumotlar rahbariyatga resurslarni optimallashtirish, tannarxni yo'naltirish strategiyasini ishlab chiqarish, investitsiya yo'nalishlarini belgilash va narx siyosatini ishlab chiqish kabi strategik va operativ boshqaruvni samarali ishlab chiqarish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari ko'rsatmalari, sifatli buxgalteriya ma'lumotlari milliy ichki menejment uchun, balki tashkilot manfaatdor tomonlari – investorlar, bank va kreditorlar uchun ham tashkilotning malakasini oshirishda asosiy mezon qilish. Yuqorida keltirilgan "Yuksak Rivoj" MChJ misolidagi rentabellik va likvidlik ko'rsatkichlarining tahlili buxgalteriya ma'lumotlarining diagnostik ahamiyatini yaqqol namoyish qildi; rivojlanish tendensiyalari (ROA va ROE o'sishi) investitsiya jozibadorligini tasdiqlasa, ROSning sug'urta ustidan qattiqroq nazorat o'rnatish zarurligini bildiradi. Bu qaror qabul qilish uchun qabul qiluvchi signalni o'taydi.

Kelajakda buxgalteriya ma'lumotlardan yuklanishni tiklash uchun bir qator tavsiyalarni sug'urta qilish mumkin: birinchidan, xalqaro Moliyaviy Hisobot/MHXS) Ikkinchidan, texnologiya va sun'iy intellektga haqiqiy tahliliy tizimlarni (masalan, BI – Business Intelligence) buxgalteriya hisobi jarayoniga integratsiya qilish talab qilish. Bu, o'z samarasini, buxgalteriya ma'lumotlarini real vaqt rejimida qayta ishlash, chuqur

tahlil qilish va prognozlash jarayonini osonlashtiradi. Uchinchidan, boshqaruv hisobini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish kerak, bu esa ichki nazoratni aniq nazorat va qaror qabul qilish ishlab chiqarishni tuzatishga xizmat qiladi. Umumiy boshqaruv shuki, buxgalteriya ma'lumotlari zamonaviy boshqaruvning ajralmas qismi bo'lib, har qanday qarorning moddiy va moddiy asosini shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Entoni, Robert N. - Buxgalteriya hisobi: Matn va holatlar - Nyu-York: McGraw-Hill Education, 2011, 45-67 betlar.
2. Xongren, Charlz T.; Sundem, Gari L.; Stratton, Uilyam O. - Boshqaruv hisobiga kirish - Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2014, 112-135 betlar.
3. Kieso, Donald E.; Veygandt, Jerri J.; Warfield, Terry D. - Intermediate Buxgalteriya (IFRS Edition) - Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2017, 88-105 betlar.
4. Musayev, H.N. - Moliyaviy hisob nazariyasi va amaliyoti - Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020, 25-40 betlar.
5. Qurbonov, Sh. E. - Buxgalteriya axborotlarining statistik tahlili va iqtisodiy qaror qabul qilishdagi roli - Toshkent: Fan, 2019, 15-28 betlar.
6. O'zbekiston Respublikasining Qonuni - "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni - Toshkent: Adliya vazirligi nashriyoti, 2021-yil 13-aprel (yangi tahriri), 1-10 betlar.
7. Ismoilov, A.I. - Boshqaruv hisobi: nazariya va metodologiya - Toshkent: Adib, 2022, 55-70 betlar.
8. Turg'un, IT - Kor saqlashov. holatini tahlil qilish metodikasi - Samarqand: SamDU nashriyoti, 218, 90-110 betlar